

СРПСКЕ СЛИВЕНИЦЕ – МОНОГРАФИЈА ПРОФ. РАНКА БУГАРСКОГ

Ранко Бугарски: *Српске сливенице. Монографија са речником*, Нови Сад: Академска књига, 2019, 254 стр.

Књига Ранка Бугарског *Српске сливенице. Монографија са речником*, објављена 2019. године у издању Академске књиге из Новог Сада, обједињено, у монографски уобличеном и заокруженом виду, доноси вишегодишњи истраживачки рад проф. Бугарског на теми сливеница у српском језику. Проф. Бугарски је редовни професор Филолошког факултета у Београду (у пензији), веома је признат и цењен истраживач, предавач и аутор не само у домаћим него и у страним научним лингвистичким круговима. Његова научна продукција обухвата велики број радова и више десетина књига из разних лингвистичких области и тема, а тему сливеница „открива” и њоме се предано бави више од двадесет година. У овој књизи своје су место нашли раније објављени ауторови радови сада у новом, уједначеном и целини прилагођеном руху. Поред „Предговора” и „Пролога” у којима нас аутор обавештава о предисторији настанка књиге, монографија садржи још пет поглавља и „Додатак: Неке друге скривалице”. То су следећа поглавља са насловима I „Увод”, II „Подела по подручјима”, III „Творбени модели”, IV „Дискусија” и V „Речник”. Монографија се завршава списком ексцерпираних извора и коришћене литературе – „Извори и литература”.

У уводном поглављу аутор представља главни предмет свога истраживања који је релативно нов у науци о језику, а то је нарочит процес грађења речи и саме речи које настају таквим процесом. Процес се у интернационалној науци обично назива стапање, сажимање или контаминација (блендирање), а Бугарски је у србистику увео термин *сливање* као најподеснији домаћи термин за описану појаву и термин *сливеница* за реч која на тај начин настаје. Творбени механизам сливања подразумева да се две речи, односно њихови делови сливају у нову целину, при чему се сливање врши како на плану форме, преклапањем њихових формалних сегмената, тако и на семантичком плану, комбинацијом њихових значења. Аутор запажа да појава сливања у творби речи у српском језику ипак није нова, бу-

дући да су у старијем језику забележене овакве и сличне творенице настале као процес „мешања речи”, о чему је писао В. Томановић у два своја рада (Томановић 1938-1939, 1948),¹ али да се она интензивирала и проширила у најновијем периоду језичког развоја под утицајем енглеског језика (нпр. *мотел* motor + hotel ’хотел за мотористе’, или *смог* smoke+fog ’мешавина дима и магле’) због чега се не повезује са старијим језичким стањем. Бугарски посебно наглашава да је мањи број сливеница позајмљен из енглеског језика као готове целине (такве су поменуте сливенице *мотел* и *смог*), а да је већи број настао у српском језику од домаћег језичког материјала према енглеском структурном моделу, што је од кључне важности јер је на тај начин створен нови творбени механизам у српском језику веома продуктиван у савременом јавном дискурсу и жаргону. Истраживање Р. Бугарског у књизи је утемељено социолингвистички, а сливање и сливенице су описани као резултат англобализацијских и англокализацијских језичких појава и тенденција.

У другом поглављу, „Подела по подручјима”, аутор издваја групе сливеница према функционалностилском, тематском и др. критеријумима, наглашавајући да су овакве поделе у великом степену условне, с обзиром на то да иста сливеница може припадати различитим категоријама према својим различитим обелжјима. У прву групу аутор је уврстио сливенице које припадају омладинском жаргону, који је уједно и најважнији извор њиховог стварања. То су сливенице које се односе на најразличитије тематске домене: школски живот и амбијент, карактеризацију особа, јело и пиће, навике, одевање, превозна средства и др., које су по правилу маштовите, шаљиве, духовите, креативне. Навешћемо неколико примера из ове групе: *зајебунити се*, *шtosовит*, *бленталитет*, *ружњикаква*, *секскурзија*, *мамурант*, *досађинство*, *пљугарета*, *ћороскоп* итд. Другу групу чине различити називи дечијих установа, игара, емисија, позоришних представа, трговачких и угоститељских објеката, фирми и сл., као што су: *Школигрица*, *жсвазбука*, *клинцезе*, *књигралиште*, *Смехурићи*, *Рециклиграње*, *Маштоленд*, *Научионица* итд. Трећа група носи назив *Разно* будући да се у њој налазе сливенице које се односе на различите области и теме и не могу се обухватити једним збирним називом, али се могу сегментирати на мање тематске групе које показују да су сливенице зашле у најразличитије обла-

¹ Бугарски у књизи помиње само први рад В. Томановића у којем је објављен списак од близу сто речи насталих спајањем делова других речи (В. Томановић 1938-1939, Мешање речи, *Јужнословенски филолог* 17: 201–214), а овде је прилика да поменемо и други Томановићев рад објављен 1948. год. у којем се доноси списак од нешто више од 150 таквих речи, који показује да је спонтано стварање лексема мешањем двеју речи тенденција иманентна српском језику (В. Томановић 1948, Мешање речи и народна етимологија, *Годишен зборник на Филозофскиот факултет* 1.1, 71–92.).

сти човековог телесног и духовног живота: храна, слаткиши, пића, цигарете, секс, занимања, негативна карактеризација, сфера културе и образовања, јавни културни догађаји, спорт, новац и финансије, називи установа и других објеката, превозна средства, предмети и уређаји, одећа и обућа, болсти и лекови, религија, празници, животињски свет итд. За ову прилику навешћемо само неколико, по нашем мишљењу успелијих примера и примера који су се у одређеној мери усталили у свакодневном језику: *фалширана иницијала, бресквоце, чоколач, бљклава, чокохоличар, кокаколичар, пивоман, џанкос, вутрициониста, школицајац, крађевињство, дупебрижњик, пољотека, купохоличар* итд. Даље се издвајају мање групе које представљају области, тематске домене који су посебно инспиративни за настанак сливеница или регистри у којима су сливенице посебно фреквентне, нпр. лична имена, презимена и надимци, насеља, државне и др. територије и заједнице, јавна употреба језика у медијима, на интернету, у насловима, рекламама, политички дискурс, а у најновијем периоду посебно у називима локала и установа, уметничких група, удружења, фестивала, пројеката, изложби и часописа. На крају као посебну групу, „шлаг на торти”, Бугарски наводи групу сливеница које су употребљене у насловима књига, нпр. *Слатка мала чедовишта, Граматоломија, НС Роконедија, Србија, Футурославија* итд. Као додатну категорију издваја још порекло настанка у оквиру које наводи дечији говор, народну етимологију, лапсусе и чисту забаву, у коју убраја и сопствене сливенице, или, како каже, примере „из личне кухиње”: *лингвоари, носомет, фирмерке, ромбудсман, смаратонеуфеминизам, маторанти* итд. На основу представљеног материјала и домена употребе, Бугарски закључује да је у најновијем периоду развоја језика творбени процес сливања искорачио из уско жаргонских оквира, те да се у одређеном степену институционализовао и стабилизовао у формалним доменима употребе.

У трећем поглављу представљени су творбени механизми сливања. Издвојен је прототипски модел: први део једне и други део друге речи сливају се у нову целину (*ћороскоп*), а затим његове бројне варијанте: сливање целе прве и другог дела друге речи (*џабатела*), сливање првог дела прве и целе друге речи (*катастрашно*), сливање двеју целих речи (*бљакадемија*), једна реч или њен део убацује се усред друге или се с њом испреплиће (*фотодегенеричан*), графичке сливенице код којих је једна реч унутар друге уз обавезно истицање у писању (*поЧетник*), различите међујезичке а најчешће српско-енглеске бленде (*pizzovnik*), синтагме које чине део сливенице (*кикс-идеја, бокал патриота*) и форме које се не уклапају у наведене моделе, изузеци (*одСЛОБОдимо се, Месопотаманија*). Читаоцу се нуди објашњење ванјезичких оквира за сваку сливеницу код које је то неопходно да би њено значење било разумљиво читаоцу. На тај начин се

објашњења која су изостала у Речнику и која би га вероватно оптерећивала, могу наћи у тексту књиге.

У наредном поглављу, „Дискусија”, аутор претреса претходно описане творбене моделе сливеница навођењем статистичких податка који дају основа за извођење одређених запажања и закључака. Запажања се, у првом реду, односе на потешкоће које се јављају приликом класификовања једног мањег броја примера који по својим творбеним одликама припадају различитим творбеним типовима, али се по семантичким својствима и социолингвистичким параметрима могу сврстати у сливенице, што показује да творбена граница између сливеница и сложеница или других типова твореница, нпр. скраћеница, није увек оштра, као што није увек очигледно у који модел треба сврстати неки дати пример. Аутор је на основу сопствене анализе и статистике изнео и једну веома занимљиву и сасвим прихватљиву психолингвистичку претпоставку у вези са творбеном структуром ових модела, а то је да је процес сливања, као и саме сливенице, најлакши за менталну обраду (разумевање) онда када је први конституент у саставу сливенице целовит; нешто је тежи када су оба конституента присутна у деловима, а најтежи када је целовит само други део. У даљем излагању аутор је, на основу анализе, запазио да постоје лексичке јединице које су продуктивне у деривацији сливеница, што је у књизи назвао *сливеничким гнездом* (нпр. основе *блог* или *смор* или лексема *бемиситерка*); издвојио је неке опште карактеристике својствене већини сливеница као што су жаргонска обојеност, стилска обојеност, различит степен креативности и успешности, ефемерна природа; затим је указао на могућу улогу сливеница у развоју језика у виду индикатора текућих језичких и друштвених промена оличених у тенденцијама модернизације и демократизације.

Пето поглавље је Речник са преко 2100 одредница који представља врсту специјалног језичког речника. У Речнику се уз сваку сливеницу наводи податак о творбеном моделу којем дата сливеница припада и подручју њене употребе према подели наведеној у другом поглављу књиге. Својом бројношћу и разноврсношћу примера Речник сведочи о продуктивности и разгранатости овог творбеног механизма у српском језику, иако се уистину ради о периферној лексичкој појави која тешко да може дубље продрети у језик.

У „Додатку” на крају књиге пописана су различита образовања семантички а понекад и формално блиска сливеницама или, како их аутор још назива, „неке друге скривалице”. И у овом поглављу забележен је велики број језичких игара које претендују на духовитост, шаљивост, двозначност, иновативност и језичку и семантичку неочекиваност, док је један број примера заснован на графичкој игри, удвајању или умножавању поједних слова, графичком истицању, комбинацији великих и малих сло-

ва, комбинацији два писма, инкорпорирању енглеских и др. графема итд., од којих се неки могу а неки ни не могу репродуковати у говору. На тај начин настају различите врсте хибридних творевина које су све присутније у свакодневном језику, нарочито у оним доменима и регистрима који су карактеристични за сливенице, у жаргону, у насловима, у рекламама, у називима радњи, ресторана, кафића, називима пројеката, представа, књижевних остварења, у натписма и др. Аутор на крају констатује да су технике којима се прибегава све софистицираније и комплексније будући да се комбинују игре речи са графичким решењима и бројним могућностима које пружају нови медији, па је актуелну продукцију сливеница и њима сродних језичких образовања, које су узеле маха, све теже пратити.

Монографија проф. Бугарског под насловом *Српске сливенице. Монографија са речником* доноси значајне резултате свестраног проучавања једне нове лексичке и језичке појаве у српском језику – сливеница, које су у књизи представљене у првом реду са граматичког, творбеног и социолингвистичког становишта, али имају важне реперкусије и на бројне друге области теоријске и примењене лингвистике, дериватологију, лексикологију, лексикографију, лексичко нормирање, међујезичке контакте и др. У књизи се, поред теоријских резултата у области анализиране проблематике доноси и богат језички материјал сливеница и других сличних језичких досетки које репрезентују савремено стање у језику и сведоче о његовом актуелном развоју па могу бити релевантан извор и за будућа језичка проучавања и поређења. Књига је, на тај начин, не само незаобилазно научно штиво када су у питању сливенице, већ и својеврстан дериватолошки уџбеник, значајан социолингвистички оглед, вредан лексиколошки прилог и важан лексикографски извор, а поврх свега, слика једног, нашег, времена, документ језичких, друштвених и културних појава и процеса који се у њему одвијају.

На крају, инспирисани књигом проф. Бугарског, доносимо, као прилог теми, у виду скромног доприноса досадашњој грађи, кратак списак примера сливеница и сличних скривалица које смо забележили претежно са интернета или опажањем свакодневног друштвеног, културног и језичког живота Новог Сада, а нису регистроване у Речнику у књизи. Надамо се да ће послужити за нека будућа истраживања, а неки од наведених примера већ су стекли ширу популарност у стручној и/или свакодневној језичкој употреби (нпр. *вебинар*, *влог*, *хакатон*): *booktube* (book+youtube), *бебологија* (сајт *bebologija.rs* водич за родитеље), *вебинар* (веб+семинар), *влог* (видео+блог), *дудатив* (досетка, објашњење: српски језик има 7 падежа, код нас у Војводини има 8; осми је дудатив: радиду, седиду, певаду...), *Здравологија* (продавница здраве хране), *Зимзарије* (зима+играрије, дечија културна манифестација), *лоботомија*, *Преразмишљавање* (портал за књи-

Новоречје 5

голожнике <https://prerazmisljavanje.org/>), *Преразмишљафон* (читалачки изазов преразмишљавање + маратон), *Распустишите* (распуст + игралиште Центар културе и образовања младих у Новом Саду), *Самиздат* (издавачка кућа), *серглиш* (постоји и приповетка *Говорите ли серглиш?* Небојше Милосављевића), *Тостерај* (назив ресторана Тостер+Пуберај, Пуберај такође назив ресторана), *хакатон* (хакер+маратон), *циклоберза* (бицикл + берза), *Шећернема* (према шећерлема, посластичарница здравих слаткиша).

*Ивана Лазих Коњик**

* ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs